

<https://doi.org/10.70728/b.series.fil.v08.i08.105>

O'ZBEK TILIDAGI RAQAMLI DISKURSDA EMOJILARNING POLIFUNKSIONAL TABIATI

Choriyeva Charos Salomovna,

Termiz davlat universiteti tayanch doktoranti,

0009-0004-3478-1930

choriyeva1994@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tilining raqamli segmenti, xususan, Telegram ijtimoiy tarmog'idagi yozishmalar materialida qo'llanuvchi emojilarning polifunksional tabiati lingvopragmatik nuqtai nazardan tahlil qilingan. Yuzma-yuz muloqotdagi paralingvistik vositalarning virtual muhitda yetishmasligi natijasida yuzaga kelgan kommunikativ bo'shliqni to'ldirishda emojilarning o'rni ko'rsatib berilgan hamda ularning emotsional-ekspressiv, fatik, kinoyaviy (semantik inversiya) va matn strukturasini boshqaruvchi funksiyalari ilmiy asoslangan. Shuningdek, maqolada emojilarning G'arb internet-lingvistikasidagi an'anaviy, asosan emotsiyani ifodalashga xizmat qiluvchi talqinidan farqli o'laroq, o'zbek raqamli muloqotida ular sharqona odob-axloq me'yorlari, ijtimoiy masofa qoidalariga bo'ysunuvchi milliy-madaniy kod sifatida namoyon bo'lishi asoslangan.

Kalit so'zlar: internet tilshunosligi, raqamli diskurs, emoji, polifunksional tabiat, lingvopragmatika, diskursiv marker, virtual muloqot.

THE POLYFUNCTIONAL NATURE OF EMOJIS IN UZBEK DIGITAL DISCOURSE

Abstract: This article analyzes the polyfunctional nature of emojis used in the digital segment of the Uzbek language, specifically based on correspondence materials from the Telegram social network, from a linguopragmatic perspective. The study demonstrates the role of emojis in filling the communicative gap caused by the lack of paralinguistic cues of face-to-face communication in the virtual environment, and scientifically substantiates their emotional-expressive, phatic, ironic (semantic inversion), and text structure-managing functions. Furthermore, the article establishes that, in contrast to the traditional interpretation of emojis in Western internet linguistics where they primarily serve to express emotion in Uzbek digital communication they manifest as a national-cultural code subject to the norms of Oriental etiquette and rules of social distance.

Keywords: internet linguistics, digital discourse, emoji, polyfunctional nature, linguopragmatics, discursive marker, virtual communication.

ПОЛИФУНКЦИОНАЛЬНАЯ ПРИРОДА ЭМОДЗИ В УЗБЕКСКОМ ЦИФРОВОМ ДИСКУРСЕ

Аннотация: В данной статье с лингвопрагматической точки зрения анализируется полифункциональная природа эмодзи, используемых в цифровом сегменте узбекского языка, в частности, на материале переписок в социальной сети Telegram. Показана роль эмодзи в восполнении коммуникативного пробела, возникшего в результате нехватки в виртуальной среде паралингвистических средств общения лицом к лицу, а также научно обоснованы их эмоционально-экспрессивная, фатическая, ироническая (семантическая инверсия) функции и функция управления структурой текста. Кроме того, в статье обосновывается, что в отличие от традиционной интерпретации эмодзи в западной интернет-лингвистике, где они в основном служат для выражения эмоций, в узбекской цифровой коммуникации они проявляются как национально-культурный код, подчиняющийся нормам восточного этикета и правилам социальной дистанции.

Ключевые слова: интернет-лингвистика, цифровой дискурс, эмодзи, полифункциональная природа, лингвопрагматика, дискурсивный маркер, виртуальная коммуникация.

Kirish. XXI asr axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining jadal rivojlanishi insoniyatning muloqot madaniyatida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirdi. An'anaviy yuzma-yuz muloqotdan raqamli muloqotga o'tish jarayoni tildan foydalanish me'yorlarining o'zgarishi kuzatildi, xususan, yozma nutq o'zida og'zaki nutq xususiyatlarini ham qisman aks ettira boshladi. O'zbek tili raqamli segmentida millionlab foydalanuvchilarni birlashtirgan Telegram tarmog'idagi muloqot shakllari bugungi kunda tilshunoslikning alohida tadqiqot obyekti sifatida o'rganishni taqozo etadi.

Raqamli diskursning eng muhim xususiyatlaridan biri muloqot ishtirokchilari yozma matnda og'zaki nutqqa xos bo'lgan emotsionallik va ekspressivlik singari jihatlarni ham aks ettirishga ehtiyoj sezadilar. Yuzma-yuz muloqotda mavjud bo'lgan ohang, mimika va imo-ishora kabi vositalar virtual muloqotda yetishmaydi. Ushbu "kommunikativ bo'shliq"ni to'ldirish va suhbatdoshning niyatini to'g'ri anglash maqsadida raqamli nutqqa multimodal birliklar, xususan, emojilar kirib keldi. Kanadalik olim Marsel Danesi tadqiqotlarida bu holatni shunday izohlaydi: "Raqamli muloqot hissiyotlarni to'g'ridan-to'g'ri ifodalash imkoniyatini bermaydigan vosita bo'lganligi sababli, virtual matnlarda yuz ifodasi, ovoz ohangi va imo-ishoralarni yetkazib berish imkonsizligining o'rnini qoplash uchun emojilardan foydalanish ehtiyoji yuzaga keldi".[1] Bu esa emojilar shunchaki vizual bezak emas, balki tilning fatik va kompensator funksiyalarini bajaruvchi muhim birlik ekanligini tasdiqlaydi.

Agar dastlabki davrlarda emojilar faqatgina hissiyot ifodalovchi piktogramma vazifasini bajargan bo'lsa, bugungi kunda ularning funksional doirasi sezilarli darajada kengaydi. Hozirgi kunda emojilar shunchaki emotsional bo'yoq beruvchi vosita emas, balki raqamli diskursning tarkibiy qismi, matn tarkibi va pragmatik mazmunini boshqaruvchi polifunksional birliklar sifatida namoyon bo'lmoqda. Ular matnning konseptual mazmunini boyitish, kinoya va sarkazmni yuzaga chiqarish, nutqiy vaziyatni yumshatish yoki diskursiv marker sifatida muloqotni boshlash va yakunlash kabi qator vazifalarni bajaradi. Biroq, o'zbek tilshunosligida emojilarning aynan polifunksional tabiati, ularning turli diskursiv vaziyatlardagi vazifaviy o'zgarishlari va lingvopragmatik mexanizmlari hanuzgacha kompleks ilmiy tadqiqotni talab etuvchi masala bo'lib qolmoqda.

Tadqiqot metodologiyasi. Ishning obyekti sifatida belgilangan yopiq va ochiq guruhlardagi yozishmalar orasida, ayniqsa, shaxsiy yozishmalarga alohida e'tibor qaratildi. Maqolada emojilarning matn ichidagi o'rni va ularning yashirin ma'nolarini ochib berish uchun lingvopragmatik tahlil usulidan foydalanildi. Matndagi vizual va verbal birliklarning o'zaro munosabatini aniqlash maqsadida multimodal diskurs tahlili qo'llanildi.

Natijalar. Tilshunoslikda emojilarning umumiy funksiyalari haqidagi fikrlar turlicha. R.V.Kojina emoji tilining o'ziga xos funksiyalari sifatida quyidagilarni keltiradi: 1. *Emotsional-ekspressiv funksiya*; 2. *Fatik funksiya*; 3. *Metalingvistik funksiya*. [2]

Emojining boshqa funksiyalari qatorida tadqiqotchilar hissiy, ma'no hosil qiluvchi, aniqlashtiruvchi, takrorlovchi, fatik (aloqa o'rnatish), bog'lovchi, o'yin, metalingvistik, pragmatik, attraktiv (diqqatni tortuvchi) va bitta emojining o'zida namoyon bo'lishi mumkin bo'lgan yana bir qator funksiyalarni ajratib ko'rsatadilar. Xabarda bitta emojining qo'llanishi bir vaqtning o'zida turli kombinatsiyalarda bir nechta lingvistik funksiyalarni bajarishi mumkin. [3]

Emojilarning polifunksionalligi ularning nutqiy akt nazariyasi, diskursiv tahlil va kognitiv tilshunoslik kesishmasida namoyon bo'ladi. Ularning funksional tabiatini tushunish uchun nutqdagi o'rniga qarab tasniflash maqsadga muvofiqdir. Tilshunos L.Escoufflaire emojilarning polifunksionalligiga to'xtalar ekan, ularni har qanday smartfon yoki kompyuterda suhbat ichida turli xil kommunikativ rollarda ishlatilishi mumkin bo'lgan munosabat yoki tushunchalarni ifodalovchi grafik piktogrammalar sifatida e'tirof etadi. Olimning tasnifiga binoan, emojilar uchta asosiy (ekspressiv, talqin qiluvchi va o'rnini bosuvchi) hamda beshta ikkilamchi (munosabat o'rnatuvchi, muloyimlik, ta'kidlovchi, strukturaviy va estetik) funksiyani bajaradi. [4]

O'zbek raqamli diskursida emojilarning polifunksional tabiati dastavval ularning **emotsional, ekspressiv, baholovchi va kuchaytiruvchi** vazifalarida namoyon bo'lib, bu belgilar yuzma-yuz muloqotdagi paralingvistik bo'shliqni to'ldiradi va matnning hissiy quvvatini oshiradi. Shuningdek, vizual birliklar xabarning qanday talqin qilinishini belgilovchi **modal** hamda **kinoyaviy** xususiyat kasb etish bilan birga, ijtimoiy masofani saqlashga xizmat qiluvchi **muloyimlik va kommunikativ** funksiyalarni ham bajaradi. Tarkibiy va semantik jihatdan esa emojilar mustaqil nutqiy akti amalga oshiruvchi **illokutiv**,

xatboshi va mavzu chegaralarini ajratuvchi **diskursiv** hamda bevosita **leksik birlik o'rnini bosuvchi referensial vosita** sifatida namoyon bo'ladi. Umumlashtirib aytganda, ushbu o'n bitta lingvopragmatik funksiya emojilarning Telegram muloqotini boshqaruvchi, milliy-madaniy va pragmatik ma'nolarga boy bo'lgan murakkab kommunikativ mexanizm ekanligini isbotlaydi.

Raqamli diskursda emojilarning eng murakkab kinoyaviy funksiyasi – bu semantik inversiya hodisasidir. Emojilar raqamli muloqotda kinoya va sarkazmni aniqlashda (irony detection) hal qiluvchi pragmatik marker vazifasini bajaradi, chunki ular matnning to'g'ridan-to'g'ri ma'nosini inkor etib, kognitiv jarayonni osonlashtiradi.[5] O'zbek tilidagi raqamli diskursda “zo'r”, “rahmat”, “o'ylab o'tiribsiz” kabi iboralar bilan birga ishlatilgan ☹ emoji matnning leksik ma'nosini to'liq inkor etadi. Masalan: “Hisobotlarni o'z vaqtida topshirganingiz uchun rahmat ☺” – mazkur xabarda ☺ belgisi samimiylilikni emas, balki adresantning noroziligini va “rahmat” so'zining kinoyaviy ma'noda ekanligini anglatadi. Bu kabi holatlar lingvistik tahlilda adresatning o'rnini yanada oshiradi, chunki u matnning verbal qismini emas, balki multimodal birlik bilan uyg'unlikdagi pragmatik kontekstni belgilangan ma'noda tushuna olishi kerak bo'ladi.

Muhokama. O'zbek tilidagi raqamli diskursda emojilarning polifunksional tabiati muayyan milliy-madaniy va o'ziga xos mentalitet omili bilan ham bevosita bog'liqligini ko'rishimiz mumkin. G'arb internet lingvistikasida emojilar asosan emotsiyani ifodalashga xizmat qilsa, o'zbek internet segmentida ular sharqona odob-axloq me'yorlari, ijtimoiy masofa va ehtirom tizimiga bo'ysunadi. O'zbek muloqot madaniyatida yosh va mavqeyi jihatdan kattalarga, ustozlarga yoki rasmiy shaxslarga murojaat qilishda quyidagi lingvokulturologik xususiyatlar kuzatiladi:

1. Hurmat va ehtirom belgilarining funksional transformatsiyasi: Muloqot jarayonida qo'shaloq kaftlarni birlashtirish belgisi (🤝) yoki qo'lni ko'ksiga qo'yib turgan milliy stikerlar shunchaki “minnatdorchilik” yoki “iltimos”ni emas, balki o'zbekona ta'zim va ehtirom ma'nosini bildiradi. Virtual muhitda bu belgilar yoshlar va kattalar o'rtasidagi ijtimoiy masofani tartibga soluvchi vosita vazifasini bajaradi.

2. Ijtimoiy masofani saqlash: O'zbek raqamli muloqotida yoshlarning kattalar bilan yozishmalarida g'arbiy segmentga xos bo'lgan ochiqchasiga hazillashish yoki neytral emojilardan (masalan, yuz ifodasini ko'rsatuvchi oddiy kulgichlardan) chekinish holatlari uchraydi. Buning o'rniga qo'shimcha iltifot belgisi sifatida qizil yurak (❤), gul (🌹) yoki milliy do'ppi va chopon kiygan emojilarning qo'llanishi suhbatdoshga nisbatan hurmat ko'rsatishning belgisi hisoblanadi.

Noverbal belgilarning ma'nolari madaniyatlarga qarab farq qiladi. Shu sababli, turli millat va xalqlar bilan muloqotda ularning noverbal signallarini to'g'ri tushunish juda muhim. Misollar: Yaponiyada ko'p ko'z bilan bog'lanish odobsizlik deb hisoblanadi. Arab mamlakatlarida shaxsiy masofa Yevropa mamlakatlariga nisbatan yaqinroq bo'ladi. Turkiyada bosh barmoq bilan “Ok” ishorasi haqorat deb qabul qilinishi mumkin”.[9]

Emojilarning turli xalq madaniyatida qo‘llanishida ham ularning polifunksionalligini kuzatishimiz mumkin bo‘ladi. Bunda muloqot ishtirokchilaridan alohida e‘tibor talab qilinadi. Emojilarni ingliz va qoraqalpoq raqamli diskursida lingvomadaniy marker sifatida o‘rgangan L.T. Seytjanova ingliz tilidagi raqamli diskursda emojilar ko‘proq hazil, kinoya, sarkazm va shaxsiy o‘ziga xoslikni (individualizm) ifodalash uchun ishlatilishini, qoraqalpoq raqamli muloqotida esa emojilar ko‘pincha ijtimoiy qo‘llab-quvvatlash, birdamlik va ehtiromni ifodalash uchun qo‘llanilishini aytib o‘tadi. Qoraqalpoq tilidagi foydalanuvchilar emojilarni ijtimoiy garmoniyani saqlash, hurmat va minnatdorchilik bildirish vositasi sifatida ishlatadilar.[10]

1-jadval. Emojilarning G‘arb va o‘zbek raqamli diskursidagi funksional differensiatsiyasi

№	Emoji	G‘arb kontekstidagi asosiy funksiya	O‘zbek kontekstidagi qo‘shimcha/ustuvor funksiya	real yozishmalardan misol
1		Iltilmos, minnatdorchilik, ibodat	Yozma ta‘zim, iyerarxik pozitsiyani tan olish belgisi	Rahmat sizga, katta yordam bo‘ldi
2		Estetik, romantik konnotatsiya	Rasmiy hurmat va tabrik markeri, “andisha” elementi	Assalomu alaykum opajon! Tug‘ilgan kuningiz bilan
3	 	Erkin qo‘llaniladigan emotsional-romantik belgilar	Yosh farqi katta bo‘lgan muloqotda ongli tarzda cheklanadi	Vauu opa, kelib qoldingizmi?? sog‘indimmm
4	 	Kuchli hazil yoki kinoya ifodasi	Tengdoshlar bilan erkin registrda faol, rasmiy muloqotda neytral emojiga almashtiriladi	Ahmadjon yana testdan yiqilpti nima qilamiz bunga endi
5	 	Neytral tasdiq yoki “ok” ma‘nosi	Katta yoshlilar bilan muloqotda “xo‘p bo‘ladi” so‘ziga qo‘shimcha, keskin holat yuz bermasligi uchun so‘z bilan birga keladi	Xo‘p bo‘ladi, tushundim

Emojilarning chinakam polifunksionalligi ularning faqat bitta pragmatik sathda qotib qolmasdan, lisoniy sathlararo erkin ko‘cha olishi bilan isbotlanadi. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, emojilar matn ichida emotsiya ifodalashdan tashqari, so‘z turkumlari yoki tinish belgilari vazifasini ham bajaradi.

a) Tinish belgisi o‘rnida: “Bugun havo juda ajoyib-a 🌞”

b) So‘z o‘rnida: Men hozir 🍷 ichyapman.

d) Butun gap o‘rnida:

X suhbatdosh: Bugun soat 5 da ko‘rishamizmi?

Y suhbatdosh: 🍷 (Bu emoji bir o‘zi “Ha, kelishdik, albatta ko‘rishamiz” degan tasdiq gap vazifasini to‘liq bajarib kelmoqda).

Leksik-sintaktik sathda emoji bevosita matn tuzilishiga uzviy bog‘lanib, lingvistik tejamkorlik vazifasini bajaradi. Jonli yozishmalardagi “*Men hozir ~~adaman~~, 10 minutda darsga yetib boraman*” kabi misollar emojilarning shunchaki paralingvistik bezak emasligini ko‘rsatadi. Bitta belgining turli sintaktik vazifalarda kelishi ularning grammatik polifunksionalligini yuzaga chiqaradi. Masalan, 🌟 emoji bir o‘rinda ot vazifasida (“🌟 *chiqdi*”), boshqa o‘rinda sifat vazifasida (“*Havo 🌟 ekan*”) keladi. Bitta vizual vositaning kontekstga qarab o‘z lisoniy tabiatini o‘zgartira olishi uning to‘laqonli polifunksional ekanligini anglatadi.

Xulosa. Emojilar raqamli muloqotda lisoniy va vizual vositalar chegarasini buzib o‘tuvchi murakkab kognitiv-semantik birliklardir. Ularning so‘z, so‘z birikmasi, gap va matn o‘rnini bosa olishi, shuningdek, morfologik moslashuvchanligi qat’iy funksional chegaralari yo‘qligini ilmiy jihatdan asoslaydi. Emojilar muloqot qiluvchilarning pragmatik niyati, ijtimoiy masofasi va milliy-madaniy mentalitetiga qarab istalgan lisoniy shaklga va vazifaga kira oluvchi mukammal multimodal vosita hisoblanadi.

Demak, o‘zbek raqamli diskursida emojilar va multimodal birliklar milliy mentalitetning lingvistik kodi vazifasini bajarib, virtual muloqotda ham milliy-madaniy qadriyatlarining saqlanib qolishini ta’minlaydi. Xulosa qilib aytganda, virtual makondagi bu belgilar shunchaki universal emotsional ifoda vositasi bo‘lib qolmay, balki milliy mentalitet, sharqona odob-axloq me’yorlari va xushmuomalalik tamoyillari ta’sirida chuqur semantik o‘zgarishlarga uchraydi. Xususan, yoshlar va kattalar o‘rtasidagi muloqotda qo‘llanadigan ayrim emojilar hamda milliy mazmundagi stikerlar muloqot ishtirokchilari orasidagi ijtimoiy masofani tartibga soluvchi muhim vosita vazifasini bajaradi. Shuningdek, raqamli matnlarda ushbu birliklarning qo‘llanilishi paralingvistik bo‘shliqlarni to‘ldirish, xabarning ta’sir darajasini kuchaytirish va noaniqliklarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Danesi M. The Semiotics of Emoji: The Rise of Visual Language in the Age of the Internet. – London: Bloomsbury Academic, 2016. – 208 p.
2. Кожина Р.В. Эмодзи как часть современной коммуникации // XX Юбилейная всероссийская научно практическая конференция молодых ученых, аспирантов и студентов: материалы конференции. 2019. – С. 123-124.
3. Воякина Е.Ю. Визуализация современной цифровой коммуникации: эмодзи вместо слов // Преподаватель XXI век. 2023. № 2. Часть 2. С. 392–404. DOI:10.31862/2073-9613-2023-2-396-404
4. Escoufflaire L. Signaling Irony, Displaying Politeness, Replacing Words: The Eight Linguistic Functions of Emoji in Computer-Mediated Discourse // Lingvisticae Investigationes. – 2021. – Vol. 44, № 2. – P. 204–235. <https://doi.org/10.1075/li.00062.esc>

5. Bettelli, G., Panzeri, F. “Irony is easy to understand”: The role of emoji in irony detection. *Intercultural Pragmatics*, 20(5), 467-493.
6. Ferrari E. The study of emoji linguistic behaviour: an examination of the theses raised (and not raised) in the academic literature // *Communication & Society*. – 2023. – Vol. 36, № 2. – P. 115–128. <https://doi.org/10.15581/003.36.2.115-128>
7. Logi L., Zappavigna M. A social semiotic perspective on emoji: How emoji and language interact to make meaning in digital messages // *New Media & Society*. – 2023. – <https://doi.org/10.1177/14614448211032965>
8. Nishimura Y. A sociolinguistic analysis of emoticon usage in Japanese blogs: Variation by age, gender, and topic // *AoIR Selected Papers of Internet Research*. – 2015.
9. Karimov N., Otamirzayev O. Noverbal muloqot turlari va ularning ahamiyati // *Research Focus*. – 2025. – Vol. 4, № 6. – B. 204-206. DOI: 10.5281/zenodo.15700888.
10. Сейтжанова Л. Т. Эмодзи как лингвокультурные маркеры в английском и каракалпакском цифровом дискурсе // *Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar*. – 2026. – T. 3, № 6. – URL: <https://arxiv.publishscience.uz/1581/1/fulltext.pdf>